

Nela Štorková

Věra Kuchařová a kol.: Česká rodina na počátku 21. století. Životní podmínky, vztahy a potřeby

Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 2019. 300 s.
ISBN 978-80-7419-275-3

Kniha *Česká rodina na počátku 21. století. Životní podmínky, vztahy a potřeby*, která byla zpracována kolektivem autorek z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, prezentuje proměny české společnosti po roce 2000. Zmíněná publikace je volným přepracováním Zprávy o rodině, kterou v roce 2017 zpracoval identický kolektiv autorek pro Ministerstvo práce a sociálních věcí jako součást plnění zadání Programového prohlášení vlády z roku 2014. Tato skutečnost se odrazila do samotné podoby knihy, která obsahově významně kopíruje zmíněnou zprávu. Určitá škoda v tomto kontextu je, že nevidím výrazný rozdíl v těchto dvou dokumentech, čtenář, jenž viděl zprávu v roce 2017, by po dvou letech očekával určité doplnění výzkumu.

Celá kniha je rozdělena do devíti kapitol, které spojuje společný jmenovatel – rodina v české společnosti na počátku 21. století. Autorky vybraly stěžejní témata, kterým se věnovaly v průběhu zpracování zprávy. Každé téma je svým způsobem specifickým aspektem rodinného života. Velmi kladně hodnotím, že každá část obsahuje stručné shrnutí v podobě několika důležitých bodů, které autorky chtěly vyzdvihnout a které pomohou čtenáři k lepšímu porozumění přečtenému textu. Celá kniha je zakončena věcným rejstříkem. Publikace je vhodně doplněna velkým množstvím přehledných tabulek a grafů. Základní informace doplňují rámečky, v nichž čtenář nalezne informace rozšiřující celkový kontext problematiky či dovysvětlení používaných pojmů.

V úvodu autorky seznamují čtenáře s knihou a jejím obsahem: „Předkládáme zde knihu, jejímž motivem bylo vytvořit portrét současné české rodiny, se zvýrazněním hlavních rysů a zásadních proměn v posledních letech, tj. zhruba od roku 2000. Současné české rodiny představují pestré mozaiku forem rodinného soužití, které jsou výsledkem rozmanitých životních voleb a preferencí, ale rovněž snižující se stability rodin a proměnlivosti životních rodinných drah. Z této pestrosti vybíráme nejčastěji se vyskytující formy, ale také formy, jež jsou významné z hlediska svých specifík. Současně je cílem této publikace upozornit i na problémy a charakteristiky těch rodin, které se ocitají v nějakém vnitřním nebo sociálním ohrožení“ (s. 10). S ohledem na stanovený cíl lze konstatovat, že výzkumnice své ambice víceméně splnily.

První část se věnuje proměnám rodiny a rizikům s tím spojených. Na šesti stranách autorky jistým způsobem prezentovaly stručnou charakteristiku rodiny, která se v posledních letech výrazně proměňuje. V analyzovaném období se mění podoba rodiny, vztahy

k manželství a společenské roli, které se následně odrážejí v chápání jednotlivých rolí spojených s rodinným životem. Tuto úvodní stať rozšiřují další části této knihy.

Druhá kapitola knihy je věnována otázkám a trendům partnerství a rodičovství. Autorky zde nastiňují zejména trendy pozdějšího věku vstupu do manželství či vyšší průměrný věk matek při narození dítěte. Klíčovými důvody tohoto jednání je, dle samotných autorek, zejména snaha mladých lidí o zajištění bydlení a finanční nezávislosti partnerů.

Na to svým způsobem navazuje kapitola třetí s názvem Finanční a bytové podmínky rodin. Finanční situace rodin se významně odráží do celkového stavu společnosti. Autorky si zde položily „komplex otázek materiální a příjmové úrovně rodin, jak jsou rodiny schopné ji zajišťovat svými příjmy a jaká je strategie spotřebního chování. Jak a jaké rodiny jsou ohroženy chudobou a jaké mají zastání v systému sociálních podpor“ (s. 11). Pokud bychom vyzdvihli jeden z největších problémů posledních let, jedná se primárně o nedostupnost bydlení. V ČR je obecně nedostatek bytů, který rovněž způsobil rapidní růst cen bydlení a znemožnil mnohým rodinám dosáhnout na vlastní bydlení. V souvislosti s tím však stouply také ceny nájemních bytů a řada rodin se tím dostala do finančních potíží. Tato situace často významně přispívá k prostorovému vyloučení některých skupin obyvatel.

Zajištění rodiny po stránce finanční však s sebou přináší další z problémů, jimž musí české rodiny čelit, a to zvládání rodinných a pracovních povinností a vyrovnávání se s životními podmínkami pro tento vzájemný soulad. Z prezentovaných výsledků vyplývá, že tuto rovnováhu je velmi těžké nalézt. S tímto problémem souvisí i proměna chápání spolupráce mezi mužem a ženou ve spojitosti s péčí o rodinu. V posledních letech se zvyšuje podíl mužů, kteří se podílejí na bezproblémovém chodu domácnosti, čímž se rodiny snaží vybalancovat rovnováhu mezi pracovním nasazením rodičů a rodinným životem. V tomto ohledu nejohroženější skupinu tvoří samoživitelky a samoživitelé, kteří se o péči o rodinu bohužel s nikým nepodělí. V porovnání s muži mají ženy značně zkomplikované možnosti v procesu vyvážení práce a péče o rodinu, v analyzovaných letech vyšlo najevo, že se zkracuje doba na rodičovské dovolené či jsou ženy značně znevýhodněné při výběru zaměstnání, když se vrací na trh práce. Byť je v posledních letech trendem vycházet ženám-matkám maximálně vstříc, nelze tuto situaci generalizovat a stále se najdou odvětví, v nichž žena opravdu těžko kombinuje rodinný a pracovní život. Na tuto problematiku volně navazují kapitoly následující, které se věnují vzdělávací a výchovné roli rodiny.

Tyto obecnější kapitoly jsou doplněny o dvě kapitoly, které poukazují na specifické případy rodinného soužití. Autorky se zde věnovaly rodinám se seniory a rodinám se specifickými potřebami – se zdravotně postiženými a cizinci. Problematika rodinného soužití se seniory zde byla vybrána velmi vhodně, protože jak samy autorky také konstatují, česká společnost v posledních letech stárne a podíl seniorů se výrazně zvyšuje.

Samostatnou kapitolou jsou v těchto analýzách rodiny se specifickými potřebami, zahrnující rodiny se zdravotně postiženým a rodiny cizinců, které ani zde nezůstaly opomenuty. Právě soužití se zdravotně postiženým členem domácnosti významně ovlivňuje celkovou povahu vzájemného vztahu. Rodina je vysoce ohrožena, zejména co se týče finanční a sociální situace, jelikož systém podpory v ČR je nedostačující. Tyto rodiny se tak často dostávají do finanční tísně.

Druhým specifickým příkladem jsou rodiny cizinců/migrantů. V posledních letech byl podíl migrantů v české společnosti kolem 5 %. Pokud zde cizinci pobývají legálně, je systém státní podpory relativně vstřícný, nicméně i v tomto případě jsou cizinci často ohroženi sociálním vyloučením. Hlavním problémem těchto rodin je bezpochyby jazyková bariéra, která významně ovlivňuje proces integrace do majoritní společnosti, spojená zejména s přístupem ke vzdělání a zaměstnání.

Celá kniha je zakončena místo komplexnějších závěrů reflexí potřeb rodin v rodinné politice. Autorky zde nastiňují základní dokumenty, které směřují základní sociální politiku s ohledem na rodinnou situaci. I přes tuto reflexi by si kniha zasloužila komplexnější závěr, ve kterém by autorky stručně shrnuly všechny poznatky, které v knize zazněly. Na začátku této recenze byla zmíněna Zpráva o rodině, kterou zpracovaly stejné autorky. Přesně takové shrnutí, které tato zpráva obsahuje na svém začátku, bych očekávala na konci této knihy. Výstižně by tak zakončila a shrnula prezentované poznatky. Přesto však lze konstatovat, že čtenář, ať ze strany odborné, či laické veřejnosti, který se zajímá o charakteristiky rodinného života v české společnosti 21. století, zde najde velké množství zajímavých informací, doplněných o řadu statistických zjištění. Z pozice člověka, který spadá do kategorie mladé rodiny, musím se všemi uvedenými zjištěními, které autorky v knize prezentovaly, naprosto souhlasit.